

obou empirických šetření je tento pojem revidován a nově klasifikován.

V závěrečné kapitole a též i v epilogu své knihy se autorka zamýšlí nad budoucností českých měst v souvislosti s rostoucím objemem individuální dopravy a nad možnostmi účinné regulace tohoto jevu. Kladně je nutno hodnotit obavy Markéty Braun Kohlové z dalšího nárůstu individuální dopravy pod vlivem nekontrolované hypertrofie suburbánních zón. Bohužel, i sama autorka ve svém výhledu do budoucna připouští, že přinejmenším blízká budoucnost bude nejspíše charakteristická pokračováním dosavadních trendů, a i když se snaží volat po nápravě, můžeme tak nejspíš zařadit do oblasti zbožných přání slova z epilogu *Cest městem*: „Doufejme, že se takové politiky ... dočkáme ... dříve, než ... budou náklady na případné obnovení historické městské struktury a jí odpovídajícího životního stylu příliš vysoké.“ (s. 240)

Jiří Dobrylovský

Marek Jakoubek: *Vojvodovo: historie, obyvatelstvo, migrace*

Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2012, 199 s.

Doposud poslední ze série „vojvodologických“ monografií Marka Jakoubka má prezentovat „jiný pohled“ (s. 6) na tuto obec, ležící na severozápadě Bulharska, i na její (zejména bývalé) obyvatele. Budiž hned na úvod a bez obalu řečeno, že graficky a formálně pěkně připravená (jak je v nakladatelství CDK obvyklé) kniha, či spíše „kniha“ bohužel vzbuzuje řadu otázek věcných, metodických, formálních, ba dokonce etických, než aby přinášela něco zásadně nového, jiného, či dokonce průlomového. Text je totiž již třetí částí série sborníkového charakteru, ve které Marek Jakoubek shrnuje a občas i recykluje své povětšinou již publikované studie (M. Jakoubek: *Vojvodovo – etnologie krajské obce v Bulharsku*.

Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2010; M. Jakoubek: *Vojvodovo – Kus česko-bulharské historie. Tentokrát převážně očima jeho obyvatel*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2011). V tomto případě, stejně jako u sborníku vydaného v roce 2011, však navíc nejde o autorské texty, v nichž by byly kriticky prezentovány a interpretovány výsledky Jakoubkových terénních a archivních výzkumů, které jsou jinak co do rozsahu a kvality v naší sociokulturní antropologii příkladné a průkopnické. Čtenář totiž dostává do rukou jen stručné edice pamětnických zápisků, které netvoří žádný smysluplný celek. Ve svém souhrnu jsou jistě zajímavým důležitým pramenem k vojvodovské historii, obyvatelstvu a migracím, avšak pouze pramenem a ničím víc. Ve sborníku navíc, podobně jako v prvním svazku série (viz má recenze in: *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 2012, 48 (1): 163–166), opět postrádáme pro Jakoubka jinak typický kritický odstup vůči výpovědím informátorů i pramenů, což snad nejvíce vyniká v až absurdně adorační části předmluvy k edici zápisků P. Klepáčka (s. 107–112).

Náplň sborníku můžeme charakterizovat velmi stručně a jednoduše a vlastně bez výraznějších kritických výtek k většině stránkového rozsahu, který tvoří otištěné prameny. Za jejich obsah totiž, stejně jako editoři jakýchkoliv jiných edic, Marek Jakoubek vlastně nenese odpovědnost; pramen nemůže být kritizován za svůj obsah ani formu. Po stručném úvodu, o jehož vyznění bude ještě řeč, je ve sborníku totiž otištěno celkem 6 edic textů, jejichž autory jsou L. J. Stojanov, T. M. Stančev, R. D. Janeva, M. Hašková, P. Dobiáš, P. Klepáček, a dále edice materiálů vzešlých z výzkumů I. Heroldové. Jedná se jak o zápisky pořizované v nedávné i vzdálenější minulosti pro potřeby vlastní i rodinné paměti, tak o aktuální texty psané přímo za účelem prezentace a popularizace dějin Vojvodova. To se týká zejména stati Petra Klepáčka (s. 114–150), kterého lze jedno-

značně (ačkoliv formálně k tomu nedošlo) považovat za spoluautora publikace. Otištěné texty se značně liší svou informační i literární hodnotou, všechny však lze bezesporu považovat za pramenně do určité míry přínosné, neboť se v nich odráží celá řada skutečností od rodinné každodennosti po politické a náboženské spory. Zásadním problémem ovšem zůstává, komu je sebraná tříšť rodinných vzpomínek určena, jaké jsou její informační kvality, kam může posunout historické, etnologické či kulturně/sociálněantropologické studium Vojvodova či v lepším případě tzv. krajan-ských komunit ve východní Evropě a na Balkáně.

Zde by samozřejmě měly přijít ke slovu Jakoubkovy komentáře a ediční poznámky. Povaha publikace jako souboru zcela autonomních statí je však bohužel taková, že informace se v nich často opakují (včetně 7 překrývajících se soupisů literatury) a jsou velmi stručné. Vlastní edice pak z hlediska edičních zásad i praxe historiků, jazykovědců či archivářů můžeme považovat ve většině za nezvládnuté a neodpovídající základním metodickým a formálním pravidlům. Symptomaticky se tak na s. 57 uvádí: „Text je věrným přepisem originálního rukopisu, přičemž v textu nebyly činy v principu žádné změny.“ Znamená to, že text byl transkribován nebo transliterován? A byly tedy nějaké změny přece jen učiněny? Jaké? Proč? Naproti tomu jiný pramen (viz s. 73) je údajně editován důsledně dle příručky I. Štovička a kol. (*Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČR 2002) a podobných rozporů nacházíme v práci celou řadu.

Pokud bychom přistoupili na možnost, že publikace není ani historická, ani lingvistická, ani pomocněvědná, ale převážně kulturně/sociálněantropologická, a nemusí se tedy pravidel zmíněných disciplín vždy držet, kde potom hledat její „sílu“ a jednotlivé body? Nejlépe patrně v teoretic-

kém uchopení problému, jehož sofistikovaností a důslednou aplikací se tento obor v obecné rovině vyznačuje. Ale i zde přichází dychtivý čtenář zvyklý na Jakoubkovu zběhlost, až ekvilibristiku v teoretickém uvažování zkrátka. Práce je ve většině případů deskriptivní, až překvapivě neteoretická, mnohdy stojící v podstatě na pozicích národopisných. Sofistikovanějším teoreticko-metodologickým svorníkem (ovšem formulovaným již více jak před 10 lety) tak zůstává jen přístup k Vojvodovu a Vojvodovčanům jako k obci a komunitě identitárně vymezitelné (a tím pádem relevantně vědecky uchopitelné) nikoliv etnický/národnostně, ale nábožensky. V této souvislosti je ovšem nutno upozornit na zásadní Jakoubkův výkladový obrat prezentovaný na s. 104–107 a znovu pak na s. 163–166. Marek Jakoubek se totiž ve věci interpretace kořenů vypjatého nekatolictví Vojvodovčanů přiklonil k recentním hypotézám Michala Pavlásky („Případ Svatá Helena. (Re)interpretace náboženských dějin české obce v Rumunsku.“ *Český lid: Etnologický časopis* 2010, 97 (4): 363–382 a „Hledání vojvodovské pravdy ve světle probuzeneckých hnutí.“ *Lidé města* 2011, 13 (1): 27–49) a dosti radikálně odmítá jím dosud jednoznačně hájené a podporované závěry Zdeňka R. Nešpora („Banátské Česi jako potomci tolerančních sektářů.“ *Religio. Revue pro religionistiku* 1999, 7 (2): 130–143). Tak hluboký interpretační posun mezi léty 2011, kdy se ještě vůči Pavláskovi spolu s Nešporem vymezuje (viz „Dvě hypotézy o původu nekatolíků z řad banátských a bulharských Čechů.“ *Český lid: Etnologický časopis* 2011, 98 (1): 73–79), a publikací z roku 2012 je pozoruhodný a jistě by stál za podrobnější vysvětlení a rozpracování, ke kterým ovšem bohužel nedošlo. Uvedený moment je však jeden z mála, ne-li jediný, který stojí v textu za pozornost z hlediska dalších možných posunů ve výkladu dějin a dalších aspektů života Vojvodovčanů. To je na „knihu“ málo, zejména když při listování v ní přicházejí ke slovu dosti závažné otáz-

ky, naznačené v úvodu recenze. Ty se zde pokusím stručně formulovat a zodpovědět.

Otázka první: Komu je publikace určena? Zejména v úvodu práce (s. 5–10), ale i na jiných místech publikace Marek Jakoubek korektně přiznává, že dílo je „kolekcí komentovaných materiálůvých edic“, i to, že je kromě obce akademické určeno i Vojvodovčanům. Povaha sborníku vznikajícího v přímé spolupráci s autory některých otištěných textů a jeho doslova buditelské pasáže (s. 8–10), což je u Jakoubka jinak mimořádně ostražitého vůči zneužívání vědeckých poznatků při budování nejrůznějších (etnických, národních) mýtů a stereotypů zvláště zarážející, však budí dojem zcela jiný. Dle mého názoru je sborník určen hlavně – pokud ne výhradně – někdejšími obyvatelům Vojvodova a jejich potomkům. To by samo o sobě nebylo vůbec špatné, možná právě naopak. Jakoubek je i díky popularizačnímu stylu svých komentářů (signifikantně Bob Beamon na s. 106) nepochybně srozumitelný i akademicky neškoleným čtenářům, které dokáže zaujmout a knihou o „jejich“ obci potěšit. Proč by tedy nemohl sestavit sborník popularizační a narozdíl od mnoha jiných tak sestoupit ze slonovinové věže velké vědy k obyčejným lidem? Ovšem pozor. Publikace, jak jsem naznačil, spíše popularizační, informačně málo přínosná, teoreticko-metodologicky neukotvená atd. je zároveň opatřena všemi povinnými náležitostmi a je publikována jako vědecký výstup grantového projektu. Jakým vědcům je však určena, což úzce souvisí s další níže rozvedenou otázkou původnosti textu, a proč je jako vědecká (kromě zisku RIV bodů a na ně navázané nemalé finanční dotace navíc násobené tím, že stejný text je vykázan opakovane) vykazována, se však můžeme jen dohadovat.

Otázka druhá: Je publikace původní monografií? Z hlediska vykazovacího kafelejnku nepochybně ano stejně jako celá řada jiných „knih“, které jsou v rámci nejen sociálních a humanitních věd v současné

České republice účelově sestavovány a publikovány. Při kritičtějším pohledu však začínáme váhat. Předně se – a nejde o žádné slovíčkaření – nejedná sensu stricto o monografii, pomineme-li tedy přístup čistě knihovnický. V textu není řešen žádný jasně definovaný vědecký problém, není aplikována jasná metoda, teorie či jejich komplex; sborník vznikl „sesypáním“ dílčích textů (myšleny jsou převážně Jakoubkovy komentáře, nikoliv editované prameny) různé kvality a hloubky zpracování. A ještě problematičtější je to s původností či novostí jednotlivých statí. Značná část z nich totiž byla před nedávnem již otištěna, což je u některých přiznáno (s. 63, pozn. 1; s. 153, pozn. 1). V případě statí „Drobné střípky z vyprávění mých rodičů“ Mileny Haškové (s. 51–62) ovšem chybí jakýkoliv odkaz na téměř identickou edici otištěnou pod názvem „Drobné střípky z vyprávění mých rodičů“ Mileny Haškové aneb Vojvodovští Češi očima (jejich) učitele“ ve *Sborníku prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. Řadě společenských věd* (2012, 26 (2): 161–167). V citovaném zdroji přitom též není nikde uvedeno, že text byl či bude zařazen do recenzované monografie. V případě tohoto článku tedy Marek Jakoubek, bohužel, překročil pomyslný Rubikon: Zatímco v případě jiných statí přistupuje k tzv. recyklaci publikačních výstupů (částečně ospravedlnitelné absurdním tlakem na množství publikačních výstupů v RIV systému a částečně přijatelné v případě, že bychom recenzovaný soubor statí chápali jako popularizační, a tudíž určený zcela jinému publiku než původní studie otištěné ve vědeckých časopisech), edice zápisků M. Haškové je čirým a eticky problematickým autoplagiátem. Ale tím ještě není nejasnostem konec. Na s. 24–28 recenzované publikace nalézáme, opět bez jakéhokoliv upozornění na nepůvodnost, překlad textu Ljubomira K. Stojanova, který je ve zcela identické verzi (včetně poznámkového aparátu) od května 2010 zároveň vyvěšen na internetu (L. J. Stojanov.

„Naše banátská vesnice Vojvodovo (vesnice báby Marie a matky).“ *Vojvodovo: stránky o bývalé české obci v Bulharsku* [online]. [cit. 28. 5. 2013]. Dostupné z: http://www.vojvodovo.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=171:nse-banat-ska-vesnice-vojvodovo&catid=91:vojvodovo-clanky-a-knihy&Itemid=680). Na stránkách <http://www.vojvodovo.cz> je navíc jako překladatelka textu uvedena Gabriela Fatková. Údaj na internetu samozřejmě může být chybný, pokud však byla osoba překladatelky opomenuta či zamlčena stejně jako dřívější zveřejnění překladu, opět se jedná o výrazné překročení pravidel vědecké práce.

Otázka třetí a poslední: Proč? Jak jsem se pokusil na vybraných konkrétních případech ukázat, soubor komentovaných edic *Vojvodovo: historie, obyvatelstvo, migrace* je po všech stránkách problematickou publikací. Postrádá jednak výraznější hodnoty odborné a pouze rozšiřuje pramennou základnu vojvodologických studií bez ambic o širší komparativní (a vlastně jakékoliv) vyhodnocení sebraného materiálu, jednak vykazuje některé mimořádně závažné formální nedostatky. Nezbytně tedy tane na mysli otázka, proč se do podobné eskapády Marek Jakoubek vůbec pustil. Hledání odpovědi je nelehké, zejména s ohledem na to, že to byl právě Marek Jakoubek, kdo mě během nesčetných diskusí zasvěcoval do tajů sociokulturní antropologie a vždy vstřícně, i když nekompromisně korigoval mé interpretační pozice historika a etnografa. Spíše než moralizující soudy a hypotézy si proto dovoluji skromné doporučení: Po více jak 10 letech zkoumání Vojvodova by měl Marek Jakoubek radikálně změnit terén a téma. Nekonečné a opakované psaní o Vojvodovu se začalo točit v kruhu a je čím dál více jen zbytečným absurdním divadlem. Je obrovská škoda, že na něm Marek Jakoubek plýtvá svůj mimořádný intelektuální i organizační potenciál.

Jiří Woitsch

Petra Košťálová: *Stereotypní obrazy a etnické mýty. Kulturní identita Arménie* Praha, Sociologické nakladatelství (SLON) 2012, 315 s.

V českém prostředí zatím neexistuje mnoho publikací, které by místní čtenáře více obeznámily s tématem Arménie, byť se samozřejmě několik knih a článků věnovaných tomuto státu a tamnímu národu objevilo (s. 13). Novou prací, jež se snaží tuto tematiku přiblížit nejenom české odborné veřejnosti, je dílo *Stereotypní obrazy a etnické mýty. Kulturní identita Arménie*, které je výsledkem několikaletého bádání autorky Petry Košťálové. V první polovině knihy se Petra Košťálová zabývá teoretickou stránkou věci. Abychom vůbec mohli začít přemýšlet o sociální identitě, je nutné si definovat, jak tomuto pojmu rozumíme. Autorka zde vychází z dnes již typického nazírání na danou problematiku, když pracuje s existencí a neustálým vytvářením hranic mezi *My* a *Oni*, přičemž naše skupina je vždy chápána jako lepší než ti *Druzí*. Zároveň upozorňuje, že hranice mezi skupinami je propustná, ale „... je interpretována jako nepropustná“ (s. 23), přičemž její neprostupnost je o poznání větší ve chvíli, kdy je vyvolán pocit ohrožení uvnitř skupin. Z toho také vyplývá, že i „... hranice národa či etnické skupiny tak zůstávají relativní“ (s. 24). Podrobněji se následně *Jiným* věnuje v samostatné kapitole teoretické části (Kategorie Jiných: mezi exotickou přitažlivostí a strachem z neznáma), ve které předkládá několik způsobů uvažování o této kategorii.

Jedním z mnoha nástrojů, který napomáhá onu hranici mezi skupinami formovat a na něž se autorka podrobněji zaměřuje, je stereotyp, v jejím případě stereotyp etnický. V okamžiku, kdy máme o *Druhém* nedostatek informací, vede to k šíření negativních stereotypů, které budou o poznání silnější, pokud budou sdíleny kolektivně (s. 41, 47). Zároveň také stereotypy nejsou ničím, co by bylo neměnné a dané. Naopak